Особа, яка в установленому порядку підписує і подає подат. декларацію за фіз. особу – платника податку (зокрема, платника податку на доходи фіз. осіб), не може визнаватись суб'єктом злочину, передбаченого ст. 212 КК. Закон. представника немає підстав вважати згаданою у цій статті КК особою, зобов'язаною сплачувати податки і збори, адже юридично їх платником виступає фіз. особа, від імені якої діє закон. представник. Разом із тим легальне визначення поняття подат. агента щодо податку на доходи фіз. осіб (ст. 14 ПдК) та обов'язки подат. агентів у тому вигляді, як вони закріплені у ПдК (зокрема, ст. 168, 171, 241 ПдК), дозволяють відносити цих учасників подат. правовідносин (їх служб. осіб) до суб'єктів злочину, передбаченого ст. 212 КК.

Про умисний характер поведінки порушника подат. зак-ва можуть свідчити, напр., такі обставини: ведення «подвійного» обліку; знищення док-тів, необхідних для складання подат. декларацій (розрахунків); приховування від контролюючих органів інформації про рух безготівкових і готівкових грошових коштів. Невиконання або неналеж. виконання служб. особою юрид. особи – платника податків своїх служб. обов'язків через несумлінне ставлення до них (зокрема, неналеж. ведення подат. обліку та звітності або ін. неправильне застосування положень подат. зак-ва, відсутність чи неналежне здійснення контролю за діяльністю працівників, які ведуть подат. облік та звітність), якщо це призвело до несплати податків і зборів, за наявності підстав може кваліфікуватися за ст. 367 КК як служб. недбалість.

Відповідальність за ст. 212 КК не має наставати за порушення вимог подат. зак-ва, допущені внаслідок виконання подат. консультації (індивід. або узагальнюючої), наданої платнику податків у встановленому зак-вом порядку. У такому випадку особа керується розумінням окр. положень подат. зак-ва, зафіксованим у подат. консультації контролюючого органу, що свідчить про відсутність в її діях (бездіяльності) умислу, спрямованого на порушення норм подат. зак-ва.

Ч. 4 ст. 212 КК передбачає спец. вид звільнення від крим. відповідальності. Ця норма підлягає застосуванню судом, якщо: 1) особа, щодо якої вирішується питання про звільнення її від крим. відповідальності, вчинила ухилення від сплати податків і зборів, передбачене ч. 1 або 2 ст. 212 КК, або злочин, караний за ч. 3 ст. 212 КК (за винятком вчинення злочину за наявності спец. рецидиву, передбаченого цією нормою); 2) має місце позитивна посткрим. поведінка особи, яка полягає в тому, що особа до притягнення її до крим. відповідальності сплачує належні суми податків і зборів, а також пеню і фін. санкції.

Літ.: Брич Л. П., Навроцький В. О. Кримінально-правова кваліфікація ухилення від оподаткування в Україні. К., 2000; Гуторова Н. О. Кримінально-правова охорона державних фінансів України. Х., 2001; Дудоров О. О. Ухилення від сплати податків: кримінально-правові аспекти. К., 2006.

О. О. Дудоров.

УЯ́ВНА ОБОРО́НА – одна з обставин, що виключає злочинність діяння у крим. праві. У. о. визнаються дії, пов'язані із заподіянням шкоди за таких

обставин, коли реального суспільно небезпеч. посягання не було, і особа, неправильно оцінюючи дії потерпілого, лише помилково припускала наявність такого посягання (ч. 1 ст. 37 КК). Тобто У. о. – це оборона проти уявного, але в реальності не існуючого посягання.

Юрид. наслідки У. о. визначаються за правилами про фактичну помилку, тобто питання про відповідальність за заподіяну шкоду при У. о. залежить від того, могла чи не могла особа усвідомлювати помилковість свого припущення щодо реальності суспільно небезпеч. посягання, інакше кажучи, від виду допущеної помилки: була вона вибачальною чи невибачальною.

Вибачальною відповідно до ч. 2 ст. 37 КК визнається помилка, за якої «обстановка, що склалася, давала особі достатні підстави вважати, що мало місце реальне посягання, і вона не усвідомлювала і не могла усвідомлювати помилковості свого припущення». Саме в силу сумлінної, вибачальної помилки особа впевнена, що вона діє в стані необхідної оборони. Питання про те, чи дійсно в особи були достатні підстави для помилкового висновку про наявність суспільно небезпеч. посягання, вирішується з урахуванням конкр. обставин справи.

При вибачальній помилці рішення про відповідальність за заподіяну шкоду залежить від того, чи була б визнана правомірною заподіяна шкода в умовах відповід. реального посягання, тобто за відсутності помилки. Для цього особа, що приймає рішення в справі (слідчий, суд), повинна абстрагуватися від того, що в цьому випадку була помилка, і припустити, що мало місце реальне суспільно небезпеч. посягання, й на цій підставі вирішити, були чи ні перевищені межі необхідної оборони.

Таким чином, при вибачальній помилці можливо 2 варіанти вирішення питання про крим. відповідальність особи:

1) виключення крим. відповідальності за заподіяну шкоду у випадках, коли обстановка, що склалася, давала особі достатні підстави вважати, що мало місце реальне посягання, і вона не усвідомлювала і не могла усвідомлювати помилковості свого припущення (ч. 2 ст. 37 КК). Як роз'яснив Пленум ВС України, якщо фактична помилка виключає умисел чи необережність, то виключається і крим. відповідальність за діяння, вчинене у стані У. о.;

2) притягнення до крим. відповідальності за заподіяну шкоду як за перевищення меж необхідної оборони у випадках, якщо особа не усвідомлювала і не могла усвідомлювати помилковості свого припущення, але при цьому перевищила межі захисту, що дозволяються в умовах відповід. реального посягання (ч. 3 ст. 37 КК).

У такому разі крим. відповідальність можлива лише за умисне вбивство при перевищенні меж необхідної оборони (ст. 118 КК) і за умисні тяжкі тілесні ушкодження, заподіяні при перевищенні меж необхідної оборони (ст. 124 КК).

Сутність невибачальної помилки полягає у тому, що об'єктивні і суб'єктивні обставини справи в ситуації, що склалася, не давали особі достатніх підстав для того, щоб «помилятися» щодо ре-

альності суспільно небезпеч. посягання. Але, незважаючи на це, особа все ж припустилася такої помилки і заподіяла посягаючому шкоду. Очевидно, що в такому випадку у неї відсутня вина у формі умислу і тому вона може підлягати відповідальності лише за необереж. заподіяння шкоди: за вбивство через необережність (ст. 119 КК) або за необереж. тяжке або серед. тяжкості тілесне ушкодження (ст. 128 КК), оскільки менш тяжка шкода, заподіяна з необережності, не є караною.

Літ.: Баулин Ю. В. Обстоятельства, исключающие преступность деяния. Х., 1991; Аніщук В. В. Проблеми кримінально-правової кваліфікації уявної оборони // Держава і право. Юридичні і політичні науки, 2013, вип. 61; Птащенко Д. С. Деякі особливості нормативної регламентації уявної оборони в кримінальному праві України // Часопис Київського університету права, 2013, №2; Баулін Ю. В. Обставини, що виключають злочинність діяння // Вісник Асоціації кримінального права України, 2014, №1 (2).

Ю. В. Баулін.